Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САҺА ОЛОХ

Хаһыат 1931 сыл алтыныһы 15 күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҺЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҺЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 88 (5912) | 1983 сыл. От ыйын 26 күнэ ОПТУОРУННЬУК | Сыаната 2 харчы.

БОЧУОТ ДУОСКАТА

1983 сыл бастакы аҥарыннааҕы былаанныын сөпсөһиилээхтик толорор иһин социалистическай куоталаһыыта үрдүк көрдөрүүнү ситиспит маннык коллективтар ойуоннааҕы Бочуот дуоскатыгар таһаарыллаллар:

Типография (сэбиэдиссэй Массаев П. М., партийнай тэрилтэ секретара Чичигинаров С. Н., профком председателэ Козлова Д. С.).

«Якутсельстрой» мехучастога (начальник Артемьев И. С., партийнай тэрилтэ секретара Максимов Н. Ф., профком председателэ Шадрин С. А.).

Эт-үүт комбината (директор Макаров С. Д., партийнай тэрилтэ секретара Монастырева З. М., профком председателэ Васильева А. Ф.).

Олоҕу-дьаһаҕы хаччыйыы производственнай управлениета (директор Наумов Н. М., партийнай тэрилтэ секретара Пермякова М. П., профком председателэ Никифорова И. С.).

Сибэс узела (начальник Дьячковский С. Н., партийнай тэрилтэ секретара Аманатова М. П., профком председателэ Ноговицына Е. Д.).

ТЫА ХАҺААЙЫСТЫБАТЫН САЙДЫЫТА УОПСАЙ КЫҺАМНЬЫ

ССКП КК ыам ыйынааҕы (1982 с.) Пленумун ууруахтарыгар сөп түбэйиннэрэн ССКП Киин Комитета уонна ССРС Министрдэрин Совета «Тыа хаһаайыстыбата норуот хаһаайыстыбатын атын салааларын кытта экономическай хардарыта сыныаннаһыыларын туһсарар туһунан» ууруаҕы ылыннылар.

Уураахха колхозтары, совхозтары уонна тыа хаһаайыстыбаннай атын предприятиелары итиэннэ тэрилтэлэри хаччыйар предприятиелар уонна тэрилтэлэр тыа хаһаайыстыбатын бородуукпуйаларын оҥорон таһаарыыны уонна сөдүүстүүрдэлаһыны ылаталыннарар иһин, үлэлэри толоруу уонна өйөөн оҥоруу хаччыстыбатын итиэннэ болдьохторун иһин эпиэстинэстэрин үрдэтии көрүллэр.

Колхозтары, совхозтары уонна тыа хаһаайыстыбаннай атын предприятиелары итиэннэ тэрилтэлэри хаччыйар предприятиелар уонна тэрилтэлэр, оҥу тэҥэ сөдүүстүүрдэлэр предприятиелар бүтэйиитэх үрдүк түмүктэри ситиһиигэ уонна тыа хаһаайыстыбаларын бородуукпуйаларын оҥорон таһаарыы экономическай кэдьүүһэ үүнүүтүгэр интэриэстээх буолуулара күүһүрүөхтээх.

Быстахтык ыллахха, колхозтары, совхозтары уонна тыа хаһаайыстыбаннай атын предприятиелары уонна тэрилтэлэри хаччыйар предприятиелар уонна тэрилтэлэр үлэлэрин сыаналаһын сүрүн көрдөрүүлэрэ олохтоноллор.

Атын дьаһаллар ортолорутар тыа хаһаайыстыбатыгар тракторлары, автомобиллары, тыа хаһаайыстыбаннай массыыналары уонна оборудованиелары туруорар министерстволарга уонна ведомстволарга 1984—1985 сылларга ойуоннардааҕы (ойуоннар икки ардыларыннааҕы) сельхозтехника производственнай холбоһуктарыгар уонна отделениелэрэргэ туһаныллыыларын гарантииламмыт болдьохторун кэмигэр үлэлээбэт туруктаммыт тракторлар, автомобиллар, тыа хаһаайыстыбаннай массыыналар уонна оборудованиелар өрөмүөннэрин ыытыыга агрегаттар, узеллар уонна деталлар резервнай фондаларын тэриллиллэригэр сапаас чаастары оҥорон таһаарыыны уонна бириэмиэ хаччыйаллыларыгар этиллиннэ.

Тыа хаһаайыстыбатын хаччыйар праас министерстволар уонна ведомстволар предприятиелара кэмигэр бириэмиэ уонна өйөөн оҥоруулуу толорбут буолуулларын иһин материальнай эпиэстээх буолуулара көрүллэр.

ССКП Киин Комитета уонна ССРС Министрдэрин Совета партийнай, советскай, тыа хаһаайыстыбаннай органнар, уонна агропромышленнай холбоһуктар советтарын болдьоҥнолорун ССРС Аскаҥа программатын ситиһиилээхтик олохтоһо киллэриигэ агропромышленнай комплекс салааларын, предприятиелэрин уонна тэрилтэлэрин икки ардыларыгар экономическай хардарыта сыныаннаһыыларын туһсарыыга эбии дьаһаллары олохтоһо киллэриини тэҥэ колхозтарга, совхозтарга уонна кинилэри хаччыйар предприятиелэргэ итиэннэ тэрилтэлэргэ экономическай үлэни биллэрдиэк күүһүрдэр, үлэ өйөрүтүүтүн үрдэтиигэ, тыа хаһаайыстыбатын бородуукпуйалара бэйэтэ турар сыныаларын намчытыыга, хаччыстыбаларын үрдэтиигэ уонна сүтүктэрин сарбыйыыга бириигэдэлэргэ, отделениелэргэ уонна сыахтарга, фермаларга уонна участаактарга хамсатыылаах ис хаһаайыстыбаннай ахсаанны, оҥу тэҥэ бириигэдэнэн бэдэрэти киллэрэр, плановай технологическай, финансовай уонна толоруу дьиссиплиинэлэрин бөдөргөтүүгэ дьаһаллары ылар налдалаҕар туһаайдылар.

(ССТА).

СУБУ КҮННЭРГЭ ОТТООҺУН ГРАФИГАР КИИРЭ ОХСУОХХА!

Оройуон совхозтарыгар сүөһү аһылыгын бэлэмнээһин 1983 сыл от ыйын 25 күнүнээҕи сводката

СОВХОЗТАР	Үлэлиир киһи ахсаана	Звено ахсаана	От иҥиэр механизмнэр	Охсуу (гектар)	Мунньуу (гектар)	Кэбиһии (тонна)		Силэс (тонна)		От мээккэтэ (тонна)	
						график	туолла	график	туолла	график	туолла
Карл Маркс	672	30	3	5959	5233	2900	1903	563	—	78	72
Субуруускай	244	18	3	2020	1850	1392	1193	276	—	78	—
Эрилик Эристин	670	27	3	5103	4671	3072	1357	370	—	104	—
«Чурапчы»	391	24	3	2704	2214	2204	1151	373	—	—	—
«Мыҥдаҕаайы»	297	14	5	2570	2313	2030	1400	166	—	—	—
Ойуон. үрдүнэн	**2274**	**119**	**17**	**18336**	**16281**	**11600**	**7004**	**1748**	—	**260**	**72**

Государственнай статистика ойуоннааҕы инспектурата.

ПРЕСС-КИИН БИЛЛЭРЭР

Оройуон үрдүнэн от хомуурдар барыта 114 звено бастайаннайдык үлэлиириттэн бөҕэһээҥи туруктанан графиктарытар 15 звено кэлиэ. Ол иһигэр Субуруускай аттыгар совхозка 7, Карл Маркс аттыгар уонна «Чурапчы» совхозтарга 4-түү звено. Онтон атын звеноолар бу күннэрдээҕи былаанныыллыыллар сорудахтарын толороллоро чуҥаата.

Ол өрөөрү графикка көрүллүбүт сорудахтарын аҥарыттан быдан ырааны толорон иһэр коллективтар ахсааннара аҕыйаҕа суох. Холобур, Эрликкэ 12, «Чурапчыга» 11, Карл Маркска, Субуруускайга 3-түү звено. Онон хаалыыны ситиһиилэрэ охсор сорук турар.

Оройуоҥҥа бастакынан

От ыйын 25 күнүнээҕи туруктанан Болтоно отделениетын оттуур звенолара 766 уонна оту сөдүүстүүрдэлыыр тэхтэрэ оннугар 771 тонна бастыҥ хаачыстыбалаах оту кэбиһан, отделение ойуоҥҥа бастакынан графиккка киирэрин хааччыйдылар.

Манна социалистическай куоталаһыы иннинэ күөнүгэр иһэр Гаврил Николаевич Картузов салайар кэлим механизациялаах звенота бу күннэргэ барыта 213 тонна оту сөдүүстүүрдэлээн, графиктан 20 тоннанан аһарда.

Ходуһа хоһууттара оттоохун тэтимин эбэллэр.

С. НИКИТИН.

Графикка киирдилэр

Карл Маркс аттыгар совхоз Бахсытааҕы отделениетын отчуттара кэнники кураан күннэри быыдьаһа хомууру тэтимнээхтик ыыталлар. Звеноолар бу күннэргэ уопсайа 704 тонна оту сөдүүстүүрдэлээтилэр.

Манна бөҕөһээҥи туруктанан Иван Павлович Шеломов уонна Моисей Моисеевич Местников салайар кэлэ-илии звенолара графиккка көрүллүбүтүнэн 104-түү тонна оту сөдүүстүүрдэлыахтаахтарын оннугар туһаанаадыынан 108—113 тонна үчүгэй хаачыстыбалаах оту кэбистилэр.

С. ФЕДОТОВА.

ЗНАМЯЛААХ БОЛТОНОЛОРГО

(Репортаж)

Сырылатан куйаас да күннэр. От-мас көҥөрө чалгийэн алаастар, үрэхтэр үүнүүлээх иэннэрэ суһумуу долгуйаллар. Декадалар түмүктэриннэн оттоохунтан кыайылыаҕынан, тахсыбыт Болтоно үлэһит дьонугар ойуон Кыһыл знамятын туттара аныгы сылдам кэлэрэ олорон туох иллэ айаннаах иһэбит.

Кэбиһиилээх оттор ноҕоспут ходуһаларын уҥуордаан Булгуньахтаах диэн алааска тиийэн кэлэбит. Звено дьоно иккис отторуу кэбиһэн үлүктүү сылдьаллар. Кыдамаһыт уолаттар Прокопий Эверстов уонна Прокопий Литвинцев бугуй ангардыыта холобурдааҕы баһыталаан өрө быраҕан тириитэ-хорута сылдьаллар. Икки үөрэх-ренээччи уол оҕус сыарҕатыгар угуллубут оту таһаллар. Сотору үлэһиттэр кэбиһиилээх отторуу түстэтилэр.

Салайаччылара Василий Петрович Седалищев II дьиэнэрин омуҥуанта ыытар. Ол түүстүүгэ рабочайдарга ССКП райкомун бастакы секретара И. П. Лиственков ойуоннаа оттоохун хаамыытын, социалистическай куоталаһыы түмүктэрин кэпсиир. Онтон «ССКП обкомун отделын сэбиэдиссэйэ Н. Х. Дьяконовтын ойуоон үрдүкү наҥараадатын Кыһыл знамяны уонна чудуу звеноларга Бочуотунай грамоталары туттараары эбиэхэ кэллибит»—диэбитин отчуттар кохтоох ытыс таһыыныттан көрүстүлэр.

Салгыы Н. Х. Дьяконов республика сонуннарын, оттоохун хаамыытын биһиитиннэрэр уонна чопчу соруктары туруорар, сүүмэлээх үлэлэриннэн эҕэрдэлиир. Ирэ-хоро кэпсэтии түмүгэр ходуһа хоһууннара ССКП уобластаабы комитетын Саха АССР Министрдэрин Советын сүөһү аһылыгын бэлэмнээһиннэ ыытыыларын бириэмэ, ыыхтарын аҕыннан-суоттаан бэриннэр, былааны таһыынан 35 тонна оту эбии сөдүүстүүрдэлиэ, онон барыта 485 тоннаны оттуур саҥа үрдүк соругу туруорунналлар.

— Дьэ, улахан эбэһээтэлистибэнэ, эпиэстээх соругу ылынныбыт, ойуон бары отчуттарын күүгэтээх үлэҕэ ыытыыбыт,—диир 20-й сылын звеньевойдуур, онтон 19 сылытар куоталаһыыта кыайыыны хаачыйбыт В. П. Седалищев II дьиэнин диэки эрэллээхтик көрө-көрө.

Болтоно, Кындал алаастарыттан — Ланкылыынан, Хоспохтооҕунан, Туонаайыга тиийэбит. Дьэ манна баар эбит, тракторлар ыыргэрдэриэн доҕуһуолламмыт кургүөмнээх үлэ күрэҕэ. Бу—П. П. Соловьев кэлим механизациялаах звенота, быйыл ударнай үлэни көрүлээн ыытыыны таһаарбыт коллектива. Үлэ-хамнас кырдьыгынан да өрө күүрүүлээх, үрдүк оҥоруулаах эбит.

(Бүтүүтүн 2-с стр. көр.)

Бэһис чиэппэргэ — „5"

Одьулуун аҕыс кылаастаах оскуолатын үлэ уонна сынньалаҥ лаагырын оҕолоро сыл ахсын Хонду үрэҕин өлгөм үүнүүлээх ходуһаларыгар таһаарыылаахтык үлэлиилэр, сайыннары сынньалаҥнарын кэдьүүстээхтик атааралар. Бөҕөһээҥи туруктанан үөрэнээччилэр 57 тонна бастыҥ хаачыстыбалаах оту сөдүүстүүрдэлээтилэр. Итиэ—графиккка көрүллүбүттэрэ 25 тоннанан эбии.

«СО» общ. корр.

ССКП райкомугар

ТЭРЭЭҺИН КЫАЙТАРБАТ

ССКП райкомун бюрота Субуруускай аатынан совхоз Хатылыгаадаы отделениетын партийнай тэрилтэтэ сайыннары үлэлэри тэрийиигэ партийнай-тэрийэр, интэр-ойдөтөр үлэтин туругун туһунан боппуруоһу дьүүллэстэ. Партийнай тэрилтэ сайыннары үлэлэр туолуулларын идеологическай оттунэн хаччыйыыга биэс киһиттэн састааптаах группаны тэрийбитэ. Отделение ыанньыксыттара уонна бостууктара мэччирэг ыйдарытар үрдүк үүт иһин охсуһуурга ыытыллыбыт таһаарыы оройуонна бачыым көтөхпүттэрэ.

Ол эрээри политэтэрийбэчилэр уонна агитатордар анаммыт фермаларыгар, звеноларыгар сылдьыыларын хонтуруоллаабын ситэтэ суох. Онтук да буолан сорох агитатордар миэстэҕэ сэдэхтик көстөллөр.

Үрдүк үүт иһин охсуһуута көтөҕүллүбүт бачыымы толоруурга быыбаннаах үлэ тэриллибэтэх. Ол түмүгэр мэччирэг бастакы ыйыгар үүтү государствоҕа туттарыы эбэһээтэлистибэтэ 14 процентиэринэн туолбата. Үүтү бастакы суортааҕынан туттарыы кыаллыбата. Үүт табаарынаһын уонна сыатын үрдэтиигэ туруоруллубут соруктар эмиэ туолбатылар.

Ньирэйдэри төлөһүтүү графиктан хаалан иһэр. Ынах сүөһү көнньүнэн өлүүтэ аспыт сылтан ааччыллыбата. Сайыллыктарга көөнньөрбө оногуллубат. Сорох ыанньыксыттар күнүгэ иккилиитэ эрэ ыаһыынан мунурданаллар.

От үлэтигэр хойутаан киириттэн, тэрээһин саҕаҕайыттан бу бэйэлээх курааа күнэргэ сорох звеноолар отторун кэбиһэ иликтэр. Хортуоппуй звеноота үүнүүтэ уунуу кутуурдыыны ыытар эрээри, сылыс оту ыраастааһынын кыайбат. Сананы, наука ситиһиилэрин, бастыҥ опыты олохтоох киллэриитэ үлэ ситэтэ суох. Быйылгы сезоонна үлэлиэхтээх активнай вентеляция агрегата монтаһа ситэриллэ илик. Общественнай сүөһү кыстыгар болэмнэник саҕаламмах.

Бюро отделение ыанньыксыттарын ыытыыларын туолуутун хаччыйыыга соптоох болҕоотону уурбатаҕын, боар ис кыахтарын туһаммаппатаҕын, оттоохуунна быстаарыыны таһаарбыт иһин партийнай тэрилтэ секретаря И. Я. Чичигинаровы кытаанахтык сэрэттэ. Партийнай тэрилтэ, отделение салаатата бары фермаларга эбии аһылыгы толоруу сиэтиини тэрийэн үрдүк үүт иһин ыытыыны толорор бары дьаһаллары ылан, атырдьах ыйын 1 күнүгэр графикка киирэллэригэр сорудахтаата. Бу күннэргэ отделение үрдүнэн оттоохун графигэр киирэр уталыччылыбат дьаһаллары ылларга, хортуоппуй, сиилэс, обуруот астарын үүнүүлэрин былааннарын толорорго бары звеноларга партийнай-тэрийэр, маассабай-политическай үлэни күүһүрдэргэ соруктары туруорда.

Идеологическай группа политэтэрийбэчилэр, агитатордар оруолларын, киниилэр миэстэҕэ сылдьыыларын кэдьүүһүн үрдэтиигэ ССКП уобалаһтаабы комитетын, Саха АССР Министердэрин Сэбиэтин, үлэ коллективтарын научнай уонна айар интеллигенция представителларын ыытыыларын киэҥник дьүүллэһэн эбии социалистическай обоһээтэлистибэлэри ымыннарыыны ситиһэллэригэр чопчу соруктар болыстэниилэр.

ЗНАМЯЛААХ БОЛТОҤОЛОРГО

(Бүтүүтэ. Иннин 1 стр. көр).

Стогометатель тимир «быччыҥнара» уунан-наатаҕын аайы дэгиэлээх кэмэ сабарай «баппаҕайдар» волокушанан кэлбит оту үөһээ таһааран үлэлэнэллэр. Тракторга олорор Иннокентий Петров рычактарын сылдамнык эргитэр-урбатар.

Эмиэ өрө көтөҕүллүү, үлэ үөрүүтүн билбит хоннохтоох отчуттар Бочуотунай грамотанан наҕараадаланналлар. Механизаторлар санга эбэһээтэлистибэбитин толоруохпут, күн-дьыл туран биэрдэҕинэ, куоҕараарга дьүхүһабыт дэһэллэр. Манна опыттаах оҕустааччы Егор Егорович Седалищев баар. Кини от хойуутун талан, ууны ыытыытын эргийэ сылдьан оҕустарар. Звеньевой П. П. Соловьев эмиэ биригэдэ рабочай. Ороһуонна чулуу механизаторлар ахсаннарыгар сылдьар. Кини биһиэхэ оттоохуунна туруохтарыттан ыла биир да чаах алдьанан, саахалланан турбатахтарын, ол кистэлэҥ эрдэттэн техниканы кичэллээхтик өрөмөөннэммиттэригэр буолаллар.

Ити курдук, ҕодуһа хоһуоннарын көрсөн баран кэлэн отделение киниилэр Харбалаҕа үөрүүлээх быһыыга-майгыга ССКП райкомун уонна райсовет исполкомун көмөрүллэ сылдьар Кыһыл знамяларын туттарда.

Кыһыл знамялаах Болтоҥо дьоно, кырдьык даҕаны эдэрдиин-жырдьастыын общественнай суөһүгэ дэлэччи оту соцотуопкалыыр иһин социалистическай куоталаһыыны көҕүлэччилэриэн буоллулар.

Н. БАРАШКОВ,
хаһыат анал. корр.

ССКП КК бэс ыйынааҕы (1983 с.) Пленумун уураахтарын олохтоох

ДЬОНУ ТҮМЭН, КӨҔҮЛЭЭН

Дьон олорор сиринэн интэр үлэҕэ ситиһии агитзоналар начальниктара тэрийэр, дьону көҕүлүүр дьоҕурдарыттан улахан тутулуктаах. Былыр Хоптоҕоҕо 9 агитзона үлэлээтэ. Онно начальниктарынан учууталлар Г. Д. Дьячковский (Тыатааҕы агитзона), С. Е. Федосеев («Маарыкчаан»), интернат сэбиэдиссэйэ З. П. Неустроева (Октябрьскай), продавец ЫБСЛКС чилиэнэ Л. П. Захарова (Северный), электрик, коммунист Я. Д. Аммосов (Кулуупталаах), продавец А. Е. Еримеева (Сельпотааҕы), слесарь И. Д. Хоютанов («Сардаҥа»), бириигэдьыыр, сельсовет депутата Г. Г. Луковцев (Партизанскай), ыанньыксыт, коммунист М. Б. Васильева (Чычаастааҕы) анаммыттара. Уон биир киниттэн састааптаах кинн агитштаб тэриллибитэ.

Кинн агитштаб куоталаһыны 10 пуннаах усулуобуйатын биэргэтэн агитзоналар икки ардыларыгар социалистическай куоталаһыыны тэнийиппитэ. Бүтэһиктээх түмүк күһүн таһаарыллыаҥа. Сайыннары кэмнэ агитзоналар бөһүөлэги туспарыыта, көҕөрдүүгэ үлэлиилэр.

Дьон олорор сиринэн интэр үлэни тэрийиигэ народнай депутаттар, культура үлэһиттэрэ, тыа хаһаайыстыбатын специалистара, «Знание» общество маҥнайгы сүүрүүх тэрилтэтин чилиэннэрэ барыы-кыттыыны ылаллар.

Киниилэр түмсэн, сүбэлэһэн сирдэрэ—кинн агитштаб. Манна бөһүөлэк партата, активистар испиһэктэрэ, социалистическай куоталаһыы усулуобуйата оногуллан ыйаммыттара. Агитзоналар ыыппыт үлэлэрин торун күүстэриэн тематическай биэчэрдэр, спортивнай күрэхтэһиилэр ыытылыннылар. «Рабочай династиялары чиэстэй тэҥнии» (Чычаастааҕы), «Комсомол—олоҕум ардыгар» («Сардаҥа»), «Битыһа» («Маарыкчаан»), «Биһиги Герой-ийэлэрбит» (Сельпотааҕы), о. д. а. биэчэрдэр иһилиэннээ биһирэбилин ылбыттара. Агитзоналар кыра кээмэйдээх пьесаны туруоруу, 15-тии иҥэмэрдээх концерды көрдөрүүгэ эмиэ күрэхтэстилэр. Маны таһа уус-уран тарбахтаах-тар үлэлэрин быыстапката тэрилиннэ. Уопсай түмүккэ Северный агитзона бастакы, Октябрьскай иккис, Тыатааҕы үһүс миэстэлэри ылан Бочуотунай грамотанан наҕараадаланнылар, Лена эрус устун туристыыр, Якутскайдааҕы сыныаалаҥ дьиэтигэр сыныаанар путевкаларынан наҕараадаланнылар.

Дуобакка, саахымакка күрэхтэһиигэ Октябрьскай зона тэмнээҕин булбата. Оттон кросска Кулуупталаах агитзона кыайыылаабынан таҕыста. Спортивнай үлэни тэрийиигэ спорт ветераннара М. К. Данилов, В. В. Михайлов, Е. Д. Протодьяконов, Н. П. Аммосов уо. д. а. активнай кыттыыны ылылар.

Кыһыны атаарыы быраабынныыгар агитзоналар олохтоохторо көхтөөхтүк кыттыннылар. Нуучча народнай остуоруйалара «Колобок», «Эрэзэ» геройдарын костүүмнэрин таныйыт дьон киирэн кэпсэтилэрин, Тымныы оҕонньор, Хаарчаана эҕэрдэлэһиннэрин мустубут дьон үөрү-көтө көрүстүлэр. Иккитэн салгыы «Ийэ, эҕэм—уонна мин—спортивнай дьиэ кэргэн» күрэхтэһии ыытылынна. Онно «Сардаҥа», Сельпотааҕы агитзоналар кыра кээмэйдээх пьесаны туруоруулаабыттара. Ол иннинэ Северный агитзоналар олохтоохторо кыайыыны ситистилэр.

Кинн агитштаб тэрийиитинэн ыраахыгыттэн чэбдигирдэр үлэлэри ыытыыга 2 төгүл рейд оногуллуннар. Агитзоналар олохтоохторо фермаларга ынах маассабайдык төрүүр кэмигэр дьыҥыруруттубалаах ыыта, быа хатыытыгар, ардыы сылдьыы үлэҕэ киллэриигэ сүбэ-туһунньуктары оногуулар. Бу барыта агитзоналар начальниктарын тэрийиилэриэн, көҕүлэһиннэриэн ыытылынна.

Кинн агитштаб сүүрүн итэҕэйиэн оскуола үөрэнээччилэрин ортолорутар үлэни тэрийбэтэҕэ буолар. Күрэхтэһии усулуобуйатын оногуурга, мөкөрчилиэннэрин сүүмэрдэһиннэригэ кыра итэҕэстэр эмиэ баалаар. Калэр өттүгэр итилэр үчүөтэ ныахтара.

Е. ПИНИГИНА,
кинн агитштаб начальника.

Үөрэнээччилэр сайыннары сыныаалаҥнара, үлэлэрэ

ПИОНЕРСКАЙ ҮЛЭ ЧИЭППЭРИГЭР

Сылаҥ боһүөлэгиттэн тахсан Бэрэ учаастагар эйиннаан истэхчинэ, сотору буолаат, күөх халлаанга көтөн барыахтыы таллибирин кыыһар кыһыл былаах көстө түһэр. Бу—Хонко диэн сир. Урукута сайылык эта. Ушхан олорор уопсай дьиэ, титик баллар. Эбии сайыннары кухня, остолобуой тутуллубут. Билигин манна Сылаҥ орто оскуолатын «Ровесник» үлэ уонна сыныаалаҥ лаабыра базаланар.

Пионерскай хоско баһаатай Саргылана Афанасьевна Макарованы көрсөбүт.

— Барыта 33 оҕолоохпут. Кинилэр 132 ньирэйи көрөллөр, обуруоккка үлэлиилэр уонна кирпичэ үктүүллэр,—диэн сэһэргиир. Кини бэйэтэ Шадринскай куорат педагогическай институтун студенката, практикатыгар үлэлии сылдьар эбит. Пионерскай үлэ былаана нэдиэлэ хас биирдии күнүнэн араарыллан оногуллубут. «Нептун» быраабынныыгар оҕолорго Нептун оҕоньор, русалкалар - лаабыр үлэһиттэрэ анал көстүүмнэри тиктэн огостубуттар — ыалдьыттаабыттар. Бары дуоһуйа сөтүөлээбиттэр, сыныаммыттар. Үлэ күнүгэр Ирина уонна педагогическай үлэ ветерана И. К. Макаровка от мунньуутугар көмөлөспүттэр. Уһулуччулаах советскай поэт В. В. Маяковскай төрөөбүтэ 90 сылыгар аналлаах аҕаарчылар конференциларын ыыппыттар. «Мин, аптааҕым буоллар» диэн сочиненены суруйбуттар. «Көлүкэчээн» үлэ уонна сыныаалаҥ лаабырын отчут оҕолорун кытта футболга, саахымакка, дуобакка, сүүрүүгэ күрэхтэспиттэр, Быһата, оҕолор көдьүүстээхтик, көрдөөхтүк сыныаналлар. Истиэнэҕэ «Мин аан дойдуну көрөбүн» диэн аатаах эдэр художниктар конкурстарын бастыҥ үлэлэрэ ыйаммыттар. Лия Слепцова, Владик Хамидин уруһуйдарыгар киһи хараҕа тута хатанар.

Таһыттан хас да кыракый уолаттар киирэн калдилэр.

— Бэйиэ кылааны бүтэрбитим. Аҕыс ньирэйи көрөбүн. Күнүгэ үстэ суоскана аһатабын, хаанны сиэтэбин,—диэн кэпсиир киниилэртэн биирдэстэрэ Леня Лебедев.

Кирпичэ үктээччилэр лаабыртан тэйиччи сиргэ үлэлиилэр, онон күнүс миэстэтигэр эбиэттиилэр. Биһиги тиийиибитигэр оҕолор күн уотугар куурдубут-хатарбыт кирпичэлэрин сарайга таһа, оттон дьуһуурунай руута, 15-тии иҥэмэрдээх концерды көрдөрүүгэ эмиэ күрэхтэстилэр. Манна уус-уран тарбахтаахтар үлэлэрин быыстапката тэрилиннэ. Уопсай түмүккэ Северный агитзона бастакы, Октябрьскай иккис, Тыатааҕы үһүс миэстэлэри ылан Бочуотунай грамотанан наҕараадаланнылар. Лия Слепцова, Владик Хамидин уруһуйдарыгар киһи хараҕа тута хатанар.

Таһыттан хас да кыракый уолаттар киирэн калдилэр.

— Бэйиэ кылааны бүтэрбитим. Аҕыс ньирэйи көрөбүн. Күнүгэ үстэ суоскана аһатабын, хаанны сиэтэбин,—диэн кэпсиир киниилэртэн биирдэстэрэ Леня Лебедев.

Кирпичэ үктээччилэр лаабыртан тэйиччи сиргэ үлэлиилэр, онон күнүс миэстэтигэр эбиэттиилэр. Биһиги тиийиибитигэр оҕолор күн уотугар куурдубут-хатарбыт кирпичэлэрин сарайга таһа, оттон дьуһуурунай руута, 15-тии иҥэмэрдээх концерды көрдөрүүгэ эмиэ күрэхтэстилэр. Манна уус-уран тарбахтаахтар үлэлэрин быыстапката тэрилиннэ. Уопсай түмүккэ Северный агитзона бастакы, Октябрьскай иккис, Тыатааҕы үһүс миэстэлэри ылан Бочуотунай грамотанан наҕараадаланнылар, Лена эрус устун туристыыр, Якутскайдааҕы сыныаалаҥ дьиэтигэр сыныаанар путевкаларынан наҕараадаланнылар.

Дуобакка, саахымакка күрэхтэһиигэ Октябрьскай зона тэмнээҕин булбата. Оттон кросска Кулуупталаах агитзона кыайыылаабынан таҕыста. Спортивнай үлэни тэрийиигэ спорт ветераннара М. К. Данилов, В. В. Михайлов, Е. Д. Протодьяконов, Н. П. Аммосов уо. д. а. активнай кыттыыны ылылар.

Кыһыны атаарыы быраабынныыгар агитзоналар олохтоохторо көхтөөхтүк кыттыннылар. Нуучча народнай остуоруйалара «Колобок», «Эрэзэ» геройдарын костүүмнэрин таныйыт дьон киирэн кэпсэтилэрин, Тымныы оҕоньор, Хаарчаана эҕэрдэлэһиннэрин мустубут дьон үөрү-көтө көрүстүлэр. Иккитэн салгыы «Ийэ, эҕэм—уонна мин—спортивнай дьиэ кэргэн» күрэхтэһии ыытылынна. Онно «Сардаҥа», Сельпотааҕы агитзоналар кыра кээмэйдээх пьесаны туруоруулаабыттара. Ол иннинэ Северный агитзоналар олохтоохторо кыайыыны ситистилэр.

Кинн агитштаб тэрийиитинэн ыраахыгыттэн чэбдигирдэр үлэлэри ыытыыга 2 төгүл рейд оногуллуннар. Агитзоналар олохтоохторо фермаларга ынах маассабайдык төрүүр кэмигэр дьыҥыруруттубалаах ыыта, быа хатыытыгар, ардыы сылдьыы үлэҕэ киллэриигэ сүбэ-туһунньуктары оногуулар. Бу барыта агитзоналар начальниктарын тэрийиилэриэн, көҕүлэһиннэриэн ыытылынна.

Кинн агитштаб сүүрүн итэҕэйиэн оскуола үөрэнээччилэрин ортолорутар үлэни тэрийбэтэҕэ буолар. Күрэхтэһии усулуобуйатын оногуурга, мөкөрчилиэннэрин сүүмэрдэһиннэригэ кыра итэҕэстэр эмиэ баалаар. Калэр өттүгэр итилэр үчүөтэ ныахтара.

Е. ПИНИГИНА,
кинн агитштаб начальника.

„САРДАҤА" ЛААБЫР ОТЧУТТАРА

Чурапчы орто оскуолатын иннин тэриллибит «Сардаҥа» үлэ уонна сыныаалаҥ лаабырын оҕолорю Туолума үрдэҕэр оттуулар. Салайааччылара—учуутал Афанасий Афанасьевич Алексеев. Наставниктыынан Субуруускай аатынан совхоз рабочайа Василий Михайлович Хоютинов анаммыта. Лаабыр комиссарынан комсомолец Дима Григорьевы талбыттара.

Үөрэнээччилэр иллэҥ камнэриттэр футболлуулар, волейболлуулар, о. д. а., араас спортивнай күрэхтэһиилэри тэрийэллэр. Ону барытын культурнай-маассабай үлэни тэрийэр сектор Вася Оконешников көҕүлүүр. Лаабыр санитарнай турута ыалдьы үчүгэй буоларыгар Варя Попова кыһанар.

Эдэр отчуттар сайын устата 100 тонна бастыҥ хаачыстыбалаах оту соцотуопкалыыр соруктаахтар. Манна Вася Оконешников, Коля Климов, Саша Кардашевский, курдук бэртээхэй охсоччулар. Дима Пестерев, Максим Лукин курдук үчүгэй мунньааччылар баалар. Надя Посельская, Муся Барашкова астыбыт миниэгэс астарыгар оҕолор бары астыналлар.

Бу күннэргэ эдэр отчуттар 1000-тан тахса бөҕүлланан кэбиһиини соҕалаатылар.

У. АТЛАСОВА.

Мэччирэҥтэн — мунутуур ыамы!

КИМ ТӨҺӨ ҮҮТҮ ЫЫРЫЙ?

от ыйын 16—22 күннэриннээҕи сводка

Совхозтар, отделениелар	Фур. ынах	Ыанар ынах	Күннээҕи валов. үүт (ц) 1982 с.	Күннээҕи валов. үүт (ц) 1983 с.	Күннээҕи үүт (1 ынахха) кг ф|ы	Күннээҕи үүт (1 ынахха) кг ыа|ы.	Күнгэ тутталлар үүт (ц)	Төрөөб. ынах	Салт. ынах
Карл Маркс	**1929**	**1527**	**155,8**	**143,6**	**7,4**	**9,4**	**129,5**	**1366**	**1471**
Одьулуун	649	435	45,0	42,2	6,5	9,7	37,0	394	506
Мутудай	639	557	53,0	53,0	8,2	9,5	48,8	557	519
Бахсы	641	535	57,8	48,4	7,5	9,0	43,7	415	446
Субуруускай	**811**	**640**	**58,0**	**57,0**	**7,1**	**8,9**	**51,0**	**600**	**688**
Хатылы	383	290	28,5	26,3	7,0	9,0	23,0	260	311
Болтоно	428	350	29,5	31,0	7,2	8,8	28,0	340	377
Эрилик Эристиин	**1886**	**1465**	**137,6**	**132,4**	**7,0**	**9,0**	**125,2**	**1287**	**1535**
Хоттоҕо	528	346	34,0	32,9	6,3	9,5	31,9	282	476
Хадвар	469	352	35,0	35,0	7,4	9,9	34,0	342	368
Хайахсыт	458	358	34,6	29,6	6,4	8,2	26,0	295	345
Чакыр	439	409	34,0	34,9	7,9	8,5	33,3	368	346
«Чурапчы»	**1360**	**1033**	**83,4**	**79,2**	**5,8**	**7,6**	**76,5**	**1030**	**1045**
Сылаг	680	563	45,0	40,0	3,8	7,1	39,0	533	462
Килэҥки	360	240	18,2	17,9	4,8	7,2	16,5	271	379
Арыылаах	320	230	20,2	21,3	6,5	9,1	21,0	226	204
«Мыҥдаҕаайы»	**969**	**752**	**68,0**	**68,0**	**7,0**	**9,0**	**63,0**	**763**	**807**
Болугур	500	435	41,0	41,0	8,2	9,4	38,0	435	472
Соловьев	469	317	27,0	27,0	5,7	8,6	25,0	328	335
Оройуон үрдүнэн	**8955**	**5417**	**503**	**480,2**	**6,8**	**8,7**	**445,2**	**5046**	**5546**
1982 сыллаа	7050	5729			7,1	8,7	442,9	5451	6399

Оттоохун — барыбыт дьыалата

Волокуша ыһыллаа сытар оту хомуйан, чөмчөтөн биэрэр, стогометатель оту баҕылыр баппаҕайынан түүрэ хаарбаат көтөҕөн кэбиһиллэр от үрдүгэр турар түстэччи таһыгар уурар. Трактордар оту ыскы оттуттан тула кото сылдьан бэрт ынсаҕайдык кэбиһэллэр. Түүтэхтэр быстан хаалдахтарына кыдамаһыт Дмитрий Макаров атырдьахтаан үөһэ кыыратар.

Итинник үлэлии сылдьара «Чурапчы» совхоз Сылаг отделениетын П. Макаров салайааччылаах кэлим механизациялаах звенота.

— Звено састааба бастайаннай, ити түстүү турар Осип Афанасьевтыын биһиги биллэ сага кэлбиппит, атыттар аспыт сыхлартан биргэ оттуулар,— диэн кыданыт сыхлартан биргэ оттуулар,— диэн кыданыт Дмитрий үлэлиирин быыһыгар кэпсиир.

Бэрт сотору от кэбиһиллэн чөмчөйө түһэр. Зеньевой уонна волокушалаах тракторынан үлэлии сылдьыыбыт Иван Местников кэпсэтиигэ кытталлар.

— Аҥардас бу Арангастаахтан 10-с оппутун кэбистибит. Былырыын мантан 4 эрэ от кэлбитэ, быыл ходуһа үүнүүтэ үчүгэй. Барыа механизатордарбыт, онон ким ким баҕарар солбуйар кыахтаах,— звеньевой атырдьаҕар ойоҕон туран сэһэргиир.

— Техникабытын көрүнэр буоллахпытына ходуһаҕа сарсыарда 9 чаастан киирэбит. Киэһэтин төһөө уурайарбытын үлэ хаамыыта быһаарар. Холобур, бөҕөхөн түүн 12 чааска диэри үлэлээбиппит. Сири бүтэрэ охсуох-ха иннэ буоллаҕа дии,— дэһэллэр отчуттар.

Звено сайын устата 700 тонна оту соҕотуопкалыахтаах. Бу күннэрэ 170 тоннаны хэбиһэн графигын тутуһан иһэр.

— Атырдьах ыйын 1 күнүгэр диэри 288 тонна-ны бэлэмнээхтээхпит. Халлаан мэһэйдээбэтэҕинэ, толоруохпут уонна оттон тракторбарбыт саалхалламматаллар,— уолаттар, быһа этиэн кэбиһиэхпит диэбиттии, тракторбарын диэки көрөн ылаллар. Отчуттар шефтээх «Сельхозтехника» холбоһук коллектива үчүгэйдик көмөлөһөрүн, көһө сылдьар сварочнай агрегат буолан биэрбитин, агитбригада кэлэ сылдьыбытын, салайааччылар билсиһэ туралларын, о. д. а. туһунан кэпсиллэр.

Звено састааба эдэр. Сааматай аҕалара 35-һэн туола илик. Кыһыны барыа отделениеҕа от, от-тук мас тиэйиитигэр үлэлиллэр. Звеньевой Петр Макаров профком, мунньааччы Иван Говоров комсомольскай комитет чилиэннэрэ. Аҕаларыттан убайдарыттан эстафетаны ылбыт Сылаг механизатор уолаттара барыа даҕаны үлэҕэ-хамнаска эриллибит, отделение тарбахха баттанар үлэһиттэрэ.

— Үлэни үлэлээйэллэр дии санаабыт дьоммутун сүүмэрдэбиппит,— диэр кинилэр туспарынан бригэдьиир П. Г. Трофимов.

Биэс бөдөҥ кэбиһиллээх от субуруччу лөглөһөн туралларын. Кэбиһиллээх от—үрүлүйэр үрүҥ илгэ, сорҕун сүөгэй! Кэбиһиллээх от—эмис эт, төрөлкөй төрүөх! Кэбиһиллээх от—эрчимнээх илиилэр, төлөннүрэр сүрэх дьулуурдаах үлэлэрин түмүтэ! Кэбиһиллээх от, уйгуну-быйаҥы түстүү кэчигэрээн, кэккэлээн, эбиллэн ис!

М. МИХАЙЛОВА,
хаһыат анал. корр.

ХОДУҺА ХОҺУУТТАРА

Репортаж

КЫАЛЛЫАХ ДА БИҺИЭХЭ КЫАЙТАРБАТ

Суһал сигнал

Мин быйыл сайын 26 сылбын ыаннааксыттыыбын. Билигин «Чурапчы» совхоз Бэрэтээҥи учаастаҕар үлэлиибин, «Кэнчээри» ферматыгар старшайдыыбын. «Кэнчээри» уонна «Сарданга» фермалар биир титиик иһигэр үлэлиир буолламмыт биир бөдөҥ коллектив курдукпут. Ыаннааксыттар барыта 15-бит. «Сарданҕаҕа» быйыл 4-с сылын ыаннааксыттыыр Елена Друзьянова старшайдыыр.

Хас биирдии фуражнай ынахтан 138 кг үүтү ыахтаахпытын 177 кг ылан мэччирэҥ бастакы ыйынааҕы былааммытын аһары толорбуппут. Ыаннааксыттартан 13-рэ туспаах сорудахтарын толорбуттара уонна куоһарбыттара. Үүтү ыахха сөп этэ. Ол эрээри сөптөөх төрөөһүн суоҕуттан бу күннэргэ үүппүт ыама таҥнары түһэн эрэр. Күнгэ ферма үрдүнэн наловойунан ортотунан 2 тоннаҕа тиийэ үүтү ыы сылдьан 17,5—16,5 центнертэ тиийэ намтатыыбыт.

Ол сүрүн бириҥиннэтинэн эбии аһылык суоҕа буолар. Билигин бурдуту кураанахтыы салата сылдьыбыт. Уопсайынан даҕаны мэччирэҥнэн эрэ үүтү ыабыппыт үһүс сайына буолла. Маныаха отделение салалтата сөптөөх дьаһалы ыларын эрэйэбит.

Үүт хаачыстыбата эмиэ малтөөтө. Соторутааҕыта водовоз уу тиэйэн аралан цистернаҕа куттарбыта киһи чугаһыан дьулайар сыттанна. Ньирэйдэргэ үүт тиэйбит цистернатын сайбаппакка эрэ тиэйэн уу сытыйан хаалла. Оттон биһиги итинник уунан иһиппитин хомуоспутун сууйабыт. Маарылла суох буолан үүппүтүн ким түбэһиэх таҥаһынан —сотторунан, былаатынан сиидэлиибит. Бу бөрыта, биллэн турар, үүт хаачыстыбатыгар улахан охсуулаах.

Былаан туоларынан уоскуйан хаалбакка баар кыаҕы толору туһанар, үүтү-аһы дэлэтэр туһугар үлэ тэрээһинин туспарар наада.

М. ПРОКОПЬЕВА,
ферма старшайа.

Специалист сүбэтэ

СЫЫС ОТУ УТАРЫ ОХСУҺУУ НЬЫМАЛАРА

Бааһыналарга, сүөһү аһылыга культуралар ыһыллыыбыт сирдэригэр да, хортуоппуйга да сыл ахсын сыыс от элбэх мөһөйи үөскэтэр, үүнүү өссө үрдүк буолуоҕун хаҥыстыыр. Ол да иһин сыыс оту кытта охсуһуу былааннаахтык, кичэллээхтик, наука ситиһиилэригэр тирэҕирэн ыытыллыахтаах.

Бастатан туран, тэрээһин боппуруостар олохсо киллэриллиэхтээхтэр. Тэрээһин боппуруостарга бааһыналар почваларын составын үөрэтии, кинилэр төһө сыыс отунан сутуллууларын картатын онгоруу киирэллэр.

Иккиһинэн, сөрөтии бэрэдэгинэн охсуһуу ыытыллыахтаах. Онуоха ыһыллар схэмэни, тыа хаһаайыстыбатын масыыналарын уонна тэриллэрин кичэллээхтик ыраастааһын, элбэх сыыс оттоох үүнээйилэр ыһыллыыбыт сирдэрин эмтээһин, ыһыллыыбыт культуралар туох да мөһөйэ суох үүнэллэригэр уонна сыйдалларыгар сөптөөх усулуобуйалары тэрийии, культуралары, биириэмэтигэр хомуйуу, ыһыылаах сирдэргэ кэккэлэһэ баар учаастактарга сыыс оту суох онгоруу уо. д. а. киирэллэр.

Үсүһүнэн, сыыс оту утары агротехническай ньымалары сөптөөхтүк уонна быланнаахтык ыытыахха. Онуоха предплужниктаах булуугунан кыһыгыны хорутуу, саас ыт ыһыы уонна почваны ыаачыстыбалаахтык таастааһын, үүнүүнү көрүү-харайыы, биириэмэтигэр сыыс оту ыыраастааһын паары кэтэхтэрүү уо. д. а. киирэллэр.

Төрдүһүнэн, сыыс оту утары химическай ньыманы туттуохха. Онуоха туһаннаах препараттары бүрдүк уонна сүөһү аһылыга буолар культуралар, моркуоп уонна хаппыыста ыһыллыыбыт сирдэригэр туттуу ордук туһалаах. Сыыс оту утары туттуллубут гербицидтэр туһалара температураттан, салгын уонна почва сигиттэн, кини механическай составыттан, оборон ылар кыаҕыттан, сыыс от үүнэр уонна сайдар кэмнэриттэн о. д. а. тутулуктаах.

Сыыс оту утары охсуһуурга ханнык препараттары туттуохха сөбүй?

2,4—Д бутиловай эфир. Итинник препарат техническай эфир 72 бырыһыаннаах суурадаһынын быһыытынан тимир бочкаларга кутуллан кэлэр. Дьүһүнэ хараҥа болоорхой, хойуу буолар, онтон уулуу кытары булкуйдах, ха үүттүгү арангас эмульсиины биэрэр. Туорахтаах культуралар ыһыллыыбыт баһыналарытар 2,4—Д гербицид саҥа от соломото балачча үһаан, туорах кутуллан эрдэҕинэ туттуллар. Онуоха препараты хас биирдии гектарга 0,8—1,2 килограмм пуорманан киллэриллиэхтээх. Ол аата суурадаһын онгоһуллубутун кэйиэ гектарга 200—400 литр эмп тиксэхтээх.

Гербицид дьикэй редька, хонуу хартыыһатын, маар отун уо. д. а. курдук сыыс оттору ордук кэдьүүстээхтик кыайар. Арай маннык гербицидтэн биир сыллааҕы сыыс оттор улахан охсууну ылбаттар.

Өскөтүн салгын температурата 8—10 кыраадыс сылаас буоллаҕына гербицид дьайыыта мөлтүүр, сыыс оттор бытааннык өлөллөр. Онтон, өскөтүн 18 кыраадыстан сылаас уонна тыала суох, сөбүгэр сиктээх күн-дьыл турааҕына 2,4—Д гербицид дьайыыта күүһүрэр. Бутиловай эфир сыыс оттору киллэрии кэннитэн 4—5 чаас буолан баран дьайбытынан барар. Ол аата обработкалааһын кэннитэн 5—6 чаас буолан баран түспүт ардах-тар гербицид дьайыытын намтаппаттар.

Прометрин (пропатрин, седектин, мерказин, гезагрид—50,А—1114). Үрүҥ эбэтэр сырдыктыҥы болоорхой сыста сылдьар бороһуок. Бу бороһуок дьайар вещество 50 бырыһыанын ылар. Биһиэхэ 25-тин килограммнаах кумааҕы эбэтэр 5-тин килограммнаах полиэтиленовай мөһөөччүктэргэ угуллан кэлэр.

Маннык вещество моркуоп ыһыытыгар ордук кичэйиик туһаныллар. Онуоха гектарга 2,5—3,0 килограмынан нуормаланан туттуллуохтаах. Ол аата суурадаһын онгоһуллубутун кэйиэ 200—400 литр хас гектар ахсын ыһыллыахтаах. Маннык суурадаһын икки волчок таах сыыс оттору барыларын кэриэтэ кыайар. Прометрины суппензия онгорон баран, ыһыы иннинэ эбэтэр ыһыы кэнниттэн үүнээйилэр бытыгыраан тахсыахтарын иннинэ почваҕа киллэриллэр. Препарат активноһа почва төһө сиктээрэ-ттэн тутулуктаах. Кураан дьыл буоллаҕына препараты киллэрэн иннинэ баһыналаны сиигирдэргэ сүбэлиэр.

Өскөтүн препараты туттуу соҕотоҕо кыра хаамыынан ыытылыннаҕына 2—4 ыйынан кини дьайар кыамтата сүтэр. Онтоҕуна моркуоп үүнүүтэ хомуллубутун кэнэ бу баһыналаҕа ханнык баҕарар культураны ыһыахха сөп. Гербицид туттуллубутун кэнэ моркуобу аһылыкка уонна сүөһү аһылыгар туттуу 4 ыйа аҥаар диэри сөбүлэр.

Рамрод (окселид, пропахлор, нитицид, СР-3193). Бу 65 бырыһыаннаах ньаҕайдана сылдьар эбэтэр гранулламмыт препарат. Препараты хаппыыста, луук, турнепс ыһылларыгар туттуллар. Кинини почваҕа киллэрии хаппыыста рассадатын олордуох уонна атын культуралар отторо бытыгырыан иннинэ ыытыллыахтаах. Маннык препараты почваҕа киллэрэн баран тутатына баһыналаны караныллыахтаах эбэтэр культиваторданыллыахтаах. Гектар ахсын 7—10 килограмм вещество тиксэр тыына нуормаланан киллэриллиэхтээх.

Препарат дьайар күүһэ почва сигиттэн тутулуктаах. Ол да иһин кураан күн-дьыл буоллаҕына баһыналаны сиигирдэн эрэ баран бу гербициды туттуллуохтаах. Гербицид почваҕа киллэриллибитин кэнэ 4—8 чаас иһинэн дьайар күүһүн сүтэрэр.

Натрий трихлорацетата (ТХАН, ТСА, ТХУ, агромон, варитокс, ната, теван, утекс, антипепс, затрихон). Үрүҥтэн үрүҥнүҥү болоорхой өҥнө-тиийэ дьүһүннээх уулга суурааллыытыа бороһуок. Хортуоппуй, сүбүөкүлэ, хаппыыста ыһыыларытар гектарга 23—50 килограмма тиийэ дозаннан туттуллар. Онтон моркуоп уонна луук ыһыллыыбыт баһыналарытар 5—10 килограммнаах нуормалаан киллэриллэр. Натрий трихлорацетата почваҕа киллэриллэ илгинэ 1,5—3 ыйынан дьайар күүһүн сүтэрэр.

Түмүктээн эттэхха, сыыс оту утары охсуһуурга гербицидтэри туттуу үгүс көдьүүһү биэрэр. Ол эрээри маннык препараттары туттарга сэрэхтээх буолуу бары быраабылаларын тутуһуу, үлэһиттэри эрдэттэн үөрэтии-такайыы, препараттар дозаларын ыйыллыыбыт быраабылаларга олоҕуран быһаарыы эрэйилэр.

Э. ПАНКРАТОВА,
Г. ВОЗНЮК,
үүнээйилэри хаҥыстыыр республикатаҕы станция специалистара.

ЭЙЭ, ТУЛХАДЫЙБАТ БЫҺЫЫ-МАЙГЫ ИҺИН

Пномпенгэ Кампучия, Лаос, Вьетнам тас дьаһалаларга министрдэрин уочараттаах конференцилэра буолан аста. Конференция кыттыылаахтара Индокитай үс дойдуларын икки ардыларыгар быраайтылы сыҺыаннаҺыылары салгыы бөдөргөтүү уонна сайыннарыы боппуруостарын, соҕуруу улуу илиҥнэ Азиятаары, уонна аан дойдутаары сорох проблемалары дьүүллэстилэр.

Бэйэлэрин түмүк — коммюниКелаарыгар көрсүһүү кыттыылаахтара Индокитай норуоттара Советтэй Союз, атын социалистическай государстволар уонна блоктарга холбоспотох дойдулар бинир сонааланныларынан уонна көмөлөрүнэн туһанан бэйэлэрин сайдыыларын саамай ыарахан кэрдиис кэмин аастылар диэн бэлиэтиллэр. Ордук народнай Кампучия улахан ситиһиилэрэ бэлиэтэнэллэр. Ол буоллаҕына дойдута быһыы-майгы биллэрдик олоҕун булууттар тириэртэ уонна хаһыат-үйэ икки төгүл вьетнамскай добровольческай сэриилэр сорохторун Кампучияттан таһаарар гынаҕы биэрдэ.

Конференцияҕа туһаанныах миэстэни Китайы кытта сыҺыаннаҺыылар боппуруостара ыллылар. КоммюниКеҕа Пекин бэйэ-бэйэлэрин ирдэбилин ситиспэт диэн, Вьетнам, Лаос, Кампучия бэйэлэрэ Китайы кытта сыҺыаннаҺыыларын эйэлээхтик бирдэ олоруу ирдэнэр диэн, бэлиэтиллэр. Ордук народнай Кампучия улахан ситиһиилэрэ бэлиэтэнэллэр. Ол буоллаҕына дойдута быһыы-майгы биллэрдик олоҕун булууттар тириэртэ уонна хаһыат-үйэ

Комментатор колонкалара

уруккутун нурдук Индокитай дойдуларын кытта сыҺыаннаҺыыларга өстөөхтүү политиката регионнаа тыҥааһын бириҥнэтиэн буолара бэлиэтэнэр. Конференция кыттыылаахтара Китай Кампучияттан вьетнамскай добровольцтары бүтүннүү таһаарар туһунан модьуйуулларын ылымматтылар. Тоҕо диэтэххэ, Китай Индокитай дойдуларга куттала суох буолуулларыгар хаиньк даҕаны мэктиэлээһини ахтыбат. Ону тэҥэ индокитайскай государстволар бэйэлэрэ Китайы кытта сыҺыаннаҺыыларын эйэлээхтик бирдэ олоруу туһунан ВСР көҕүлэһиниин ойоотүлэр.

АСЕАН чилиэннэрэ дойдулары кытта сыҺыаннаҺыыларын боппуруостарын дьүүллэһиилэригэр министрдэр иэдэс государстволар регионнаа баар проблемалары быһаарыыга туһуламмыт индокитайскай дойдулар эмиэ эйэлээх инициативаларыгар эппиэттээбэтэхтэрин ыйдылар. Ону аҥаан ол государстволар ылыныллыбат санаа модьуйуулары туруордулар. Бэйэлэрин өттүттэн конференция кыттыылаахтара сана инициативаны көтөхтүлэр. АСЕАН дойдулара билиммэт Кампучия правительствота, үтүө дьулуурун көрдөрөн, концептиһиилэрэ эбии мэһэйдэри үөскэппит иннигэр, хардарыта көрсүһүүлэргэ бэйэтин кытыытын модьуйа сатаабат. Пномпеннааҕы көрсүһүү оннук концептиһии төрүтүнэн холбоспотох дойдулар государстволарын уонна правительстволарын баһылыктарын Делигэ буолбут VII конференцияларын Кампучияҕа ааҥнаах резолюциялара буолуохтаалын бэлиэтээтэ.

Пномпеннааҕы көрсүһүү индокитайскай дойдулар бэйэлэрин бары ыаллардыын кытта эйэ-дэмнээхтик сыҺыаннаҺыылары олохтуурга, соҕуруулуу-илиҥнэ Азияны эйэ, эйэлээхтик ыаллыы олорон хардарыта бириргэ үлэлээһин оройуонугар кубулутарга ис сүрэхтэрэ-рттэн дьулуһалларын өссө төгүл демонстрациялаан көрдөрдө.

М. ЯКОВЛЕВ,
ССТА ырытаччыта.

Карельскай АССР. Онежскай күөллээҥи Кижи арыыга баар историко-этнографическай музей сотрудниктара ыалдьыттары көрсүһүүгэ бэлэм үчүгэйдик бэлэмнэммиттэрэ: саҥа экспозициялар, быыстапкалар аһыллыбыттара, фольклорнай ансамбллар оонньоһуннара көрүллүбүтэ.

Снимокка: Финляндия самодеятельнай артистарын болөөс «Кижигэ» оонньоон Бочуотунай грамотанан наҕараадаланна.

С. Майстерзаан фотота.
(ССТА фотохрониката).

Доруобуйа муннуга

ДИЗЕНТЕРИЯ

Бу — ис сыстыганнаах ыарыыта. Кини олус элбэх көбүтэччилээх, олоруу шигеллэр диэн аттыыллар.

Билиҥнэ бириэмэҕэ ордук элбэхтик Зонне уонна Флекснер диэн аатталаах чэпчэкитик биллибөккө аһар дизентерия көрүнэрэ тарҕаналлар. Дизентерия бактериялара тас эйгэҕэ ордук тулуйумтуолар. Почваҕа хас да ый, уугга 100-чэкэ хонук устата өлбөттөр. Ордук тымныыга уонна хаҥаҕа тулуйумтуолар. Кыһынын 58-60 кыраадыстаах тымныыга эрэ 15-30 мүнүүтэнэн өлөр. Суумматахха, киһи илиитин тириитигэр 2-3 күн сылдьар.

Дизентерия микробтара ас бородуукталарыгар ордук табыллаллар. Үүккэ уонна үүт бородуукталарыгар тыыннаах хаалалларын аһан, өссө сайдан-уунаан бараллар. Микроб сиикэй арыыга 2-3 нэдиэлэ устата, оттон эт бородуукталарыгар коннөру температураҕа нэдиэлэ устата өлбөт.

Ыарыы чэпчэки көрүнэр ыарыһах аппетита түһэр, ордук хаҥас өттүнэн иһин түгэҕинэн ыалдьар, 1—2 күн устата күннүгэ 3-5 төгүл, арыт 10-чаҕа тиийэ, уҕаҕаһынан тахсан киирэр. Дизентерия биллибөккө аһар (стертай) көрүгэ 2-3 күн үөһүрдэр, кыратык ыарытыннарар. Ол иһин ыарыһахтар көрдөрөн эмтэммэккэ хаалаллар. Дьиҥнэн, ити бириэмэҕэ эмтэммэккэ хаалларгыа, ыапат-арахпат көрүнүгэ кубулуйар.

Кэтээн көрүүлөр бигэргэтэллэринэн, дизентерия чэпчэки көрүнэр ыалдьыбыт дьон 10-15 бырыһыаннара суон оҕуостоторун салыгнаах бүрүтүүлэр хаан туруута, баар, о. д. а. уларыйыылар үөскүүллэр. Дьэ ол иһин ыалдьыбыт киһи хайдах да врачка көрдөрөн анаммыт эминэн эмтэниэхтээх.

Маннык баар буолаччы. Сорохтор ыарыйдылар да, бэйэлэрэ эмтэнэллэр: ис эмин араас таблеткаларын, антибиотиктары мээнэ иһэллэр. Итинник эмтэниттэн дизентерия бактериялара өлүөхтээбэр эмкэ бэримэт буола үөрэнэр. Мээнэ иһиллибит антибиотик, дизентерияны көбүтэччини өлөрөрүн оннугар киһи оҕоҕунар баар туһалаах микрофлораны өлөрөр, ону тэҥэ оҕоҕоско баар кишечнай палочка ахсаана аччыыр туһата суох бактериялар элбиллэр, оҕоҕос бэйэтин функциятын кыайан толорбот буолар.

Дизентерияны тарҕатаччыларынан ( ) чэпчэки (стертай) көрүнэр ыалдьыбыт дьон эмтэммэккэ хаалбыт ыарыһахтар уонна бактериялаах ыалдьыбыт дьон киртитиллибит тас эйгэттэн суулуохтарын сөп.

Дизентерияҥа ыалдьыбат уонна ыарыыны дириҥэтиэт наадаттан:

— аһыах иннинэ илии мыылаан сууйуохха наада;

— сиикэй ууну иһиммиэххэ, сибиэһэй суох аһы аһаамыахха, сир остарын сууйан эрэ баран сиэххэ;

— ыарыы маҥнайгы бэлиэтэ билиниэ да, түргэн врачка көрдөрүллүөхтээх;

— врач аныан иннинэ бэйэ эмтэнэрэ сатаммат.

Т. СТЕПАНОВА,
инфекционист-врач.

АЙЫЛЗА ТОЙОН

Саха олоҥхотугар Айылҕа Тойон диэн айыы айаҕын төрүт-уус кырдьаҕаһа, «атын алаас аатталаҕа, туспа дойду тойоно» баар. Дьиҥ олоро сылдьыбыт дьоннон ыллахха, Чурапчы Болугурун сис баайа Омуоруйа Тумарча (1692—1770 сс.) ойоҕун аата Айылҕа диэн эбит.

Сахалар итэ курдук ийэ айылҕаттан бэйэтиттэн ылан, араас от-мас, хамсыыр-харамай, көтөрсүүрэр, айылҕа көстүүлэрин аттарынан быыр-быыргыттан таптаан аат ылынар үгэстээхтэр эбит.

Халлаан сырдатааччыларын аттарынан уонна кэнилэргэ сыҺыаннаах тылларынан оҕону аттаҺан ордоҕуттан олохсуйбут үгэс. Саха остуоруйаларыгар, былыргы сэһэннэригэр Чолбон, Кустук, Сардаҥгачаан, Сардаҥа Баатыр диэн аттар бааллар. Сурукка киирбитинэн, XVII үйэҕэ Тагальскай волоска Сулус уонна Сулус уола Маадьанка (Маданко Сулусов) диэннэр, оттон 1776 сыл. испиҺэккэ Дьаархаҥна Мэдьэҥ уола Сулус (Сулус Меженов), Хаҥаласка Тураах уола Кустук (Кустук Турахов), Чочуга Сүүтүгэй уола Кустук (Кустук Сүүтүгэйов) диэн дьоннор бааллара. Итиэннэ утумбилигин Чолбон, Сарыал, Сырдык, Чаҕыл, Сулусчаана, Кустукчаана, Сырдыкчаана курдук аттар олбоҕун иһэллэр. Сир искусственнай артыстарын ытыы кэнниттэн сахалыы Аргыс, Аргысчаана диэн саҥа аттар үөскээтилэр. Антропонимика олоҥу кытта тэҥнэ хардыылыыр.

Сахалар төрөөбүт сирдэрин-дойдуларын климатическай уратыларга аат ылыныыларыгар эмиэ биллитэлээн ааһаллар. Остуоруйаларга, сэһэннэргэ **Силлиэ оҕонньор, Халарык уол, Тыалырба, Самыыран** курдук аттар көрсүтэлиллэр.

Антропонимика

Саха сиригэр нууччалар кэлиилэрин саҕанаҕы Бөтүнгэ Батыкаай уола **Ардах** (Ардах Батукаев) диэн аатталаах ойуун олоро сылдьыбыт. Бүлүүтээҕи 1776 сыл сир, биэдэмэһигэр Лүүчүнгэ Ыкты-гыр уола **Ардах** (Ардах Ыктыгыров), Тоҕуска Кыһаҕа уола **Ардах** (Ардах Кысалгин) диэн аатталаах сахалар суруллубуттар. Лүүчүн оччотооҕу олохтоохо Багдарыкаан уола **Хаарча** (Харча Багдарыканов) диэн кытта Амма Аччыгыйа «Сааскы кэмигэр» баар **Хаарап** диэн эрэспаанньаны уонна биллиэхэ **Хаарчаана** диэн антропонимы тэҥнии туттан көрүөхпүтүн сөп. Дьаарханнааҕы Туутука уола **Куйаас** (Куяс Тутукин), Кыргыдайдааҕы Дьуонах уола **Куйаас** (Куяс Женоков), **Куйаас** уола Сартах (Сартах Куйасов), Үөдэйдээҕи Богдьур уола **Сылаас** (Сылас Багданов) диэн аатталаах. Бу курдук «тимиртэн» төрүттээх аатталаах 12 волоска баалларга. Итиннэ эбии Эллэй Боотур уола **Болотой Орхонтон** суруйааччы **Болот Боотурга** тиийэ **Болот** антропоним үрдүктүк тутулларын сэргэ **Тимир, Тимур, Тимирдээй** аатталаах дэлэйдэрин саҥаан көрүн. Сахалыы «алтан» түркэй тылга «кыһыл көмүс» диэн суоллаах. Баҕар, оттон да эбитэ буолуо, сахалар өртөн ыла алтаны күндүкэтэн эмиэ аат оҥостоллоро: Чечүүйгэ **Алтаный, Огиней** Алтанов, Мэҥэҕэ **Алтаныр,** Эмел **Алтаканов,** Хаҥаласка **Алтаны** Давыков диэн кинээс олоро сылдьыбыттар. Билигин да кыыс оҕону **Алтаана** диэн аатталаччылар. Күндү таастартан сахаҕа **Чөмчүк** диэн аат биллэр. Бэл, «таас», «буор» курдук тыллар антропоним буолаллара: Уодай, Сылан эргин **Тас** (Таас), **Таз Одуреев, Таскин,** Мэйиккэ Ньиргийэ (Ньыргаа-йы) уола **Сымара** (Сымара Ниргаин); Бороҕон, Уодай диэкиннэн **Бор** (Буор), **Бордай,** Бөтүнгэ Сыгынактан, Боотурусканйга **Чох, Бадуров, Чох Гулеканов** диэннэр баалларга.

Кыһарҕаннаах тымныы кыһын кэнниттэн кэтэһиилээх сандал саас, саамай сайын кэлиилэрин үөрүүтэ **Саасчаана, Саасскылаана, Сайыннаара** аатталарга биллэр.

Сорох металлар, минераллар аатталарынан антропонимнар элбэх сылдьыбыттар. XVII үйэтээҕи «Ясак хомуурун документтарыгар» **Тимирей, Тимирек, Темирей, Темур** курдук «тимиртэн» төрүттээх аатталар 12 волоска баалларга. Итиннэ эбии Эллэй Боотур уола **Болотой Орхонтон** суруйааччы **Болот Боотурга** тиийэ **Болот** антропоним үрдүктүк тутулларын сэргэ **Тимир, Тимур, Тимирдээй** аатталаах дэлэйдэрин саҥаан көрүн. Сахалыы «алтан» түркэй тылга «кыһыл көмүс» диэн суоллаах. Баҕар, оттон да эбитэ буолуо, сахалар өртөн ыла алтаны күндүкэтэн эмиэ аат оҥостоллоро: Чечүүйгэ **Алтаный, Огиней** Алтанов, Мэҥэҕэ **Алтаныр,** Эмел **Алтаканов,** Хаҥаласка **Алтаны** Давыков диэн кинээс олоро сылдьыбыттар. Билигин да кыыс оҕону **Алтаана** диэн аатталаччылар. Күндү таастартан сахаҕа **Чөмчүк** диэн аат биллэр. Бэл, «таас», «буор» курдук тыллар антропоним буолаллара: Уодай, Сылан эргин **Тас** (Таас), **Таз Одуреев, Таскин,** Мэйиккэ Ньиргийэ (Ньыргаа-йы) уола **Сымара** (Сымара Ниргаин); Бороҕон, Уодай диэкиннэн **Бор** (Буор), **Бордай,** Бөтүнгэ Сыгынактан, Боотурусканйга **Чох, Бадуров, Чох Гулеканов** диэннэр баалларга.

Айылҕа араас көстүүлэрин атын түркэй омуктар даҕаны аат оҥостоллоро. Туркменнарга, холобур, оҕону төрөөбүт кэмиэн сирдэтэн, халлаан сырдатааччыларын, айылҕа көстүүлэрин аатталарынан аатталаллыылларга: **Даҥатар** «халлаан сырдаан эрэр», **Даҥгельды** «халлаан сырдаата», **Гүндогды** «күн таҕыста», **Айдогды** «ый таҕыста», хаар түһүүтэ төрөөбүт оҕо аата: **Гарлы, Гаргельды** (гар — «хаар»), тыал, буурҕа кэмигэр кэлбит оҕо — **Гайлы** (гай — «буурҕа»), **Клли** (ел — «тыал»). Башкирдар оҕолоро **Венера, Марс, Уран, Юпитер** планеталар аатларынан аатталаахтар. Ону сэргэ кинилэргэ эмиэ оҕоҕо бэриллибит аат кини хайдах бириэмэҕэ — түүн эбэтэр күнүс дуу, тыалга эбэтэр буурҕаҕа дуу төрөөбүтүн чуолкайдык ыйар: **Таҥатар** «саһарҕа тыгар», **Таҥылы** «кэрэ саһарҕа», **Буранбай** «тыал баай», **Томансы** «туман», о. д. а.

Азия кыра народностарыгар эмиэ айылҕа көстүүлэрин оҕолоругар аат оҥостор үгэс төрүкүттэн баара: **Тананаут** «сарсыардааҥы саһарҕа» (алюторецтарга), **Тутэгэн** «борок-сорук» (чукчаларга), **Лыхтик** «погода» (нивхилэргэ), **Кемея** «долгун» (эскимостарга).

С. ЖИРКОВ.

БИҺИГИ ААДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Кэрэл Маркс уул. 12. ТЕЛЕФОННАРБЫТ: редактор — 21-395, отделлар — 21-495, уолсай 21-505.

Редакторы солбуйаччы С. Н. ЧИЧИГИНАРОВ

«Саҥа олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета Якутской АССР.

Индекс 54997. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке.